III. Z życia naukowego

DOI: 10.17951/et.2016.28.359

Joanna Panasiuk

Międzynarodowa konferencja „Świat oczyma duszy – dusza w oczach świata. Antropologiczno-językowe wizerunki duszy w perspektywie międzykulturowej" (Warszawa, 15–17 października 2015 r.)

W dniach 15–17 października 2015 roku w gmachu Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego odbyła się międzynarodowa konferencja „Świat oczyma duszy – dusza w oczach świata. Antropologiczno-językowe wizerunki duszy w perspektywie międzykulturowej". Obrady toczyły się w czterech sekcjach.

Organizacją konferencji zajął się Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk wespół z Wydziałem Orientalistycznym Uniwersytetu Warszawskiego oraz Fundacją Slawistyczną.

Konferencję otworzyły wystąpienia najważniejszych przedstawicieli tych instytucji: dr hab. prof. IS PAN Anny Zielińskiej, dr hab. prof. UW Joanny Jurewicz oraz dr hab. prof. IS PAN Ewy Golachowskiej. Następnie uczestnicy wysłuchali referatów naukowców z Polski oraz z innych krajów m.in. Białorusi, Czech, Litwy, Łotwy, Rosji, Słowacji, Ukrainy.

Prof. Светлана Толстая z Rosyjskiej Akademii Nauk w Moskwie wygłosiła referat pt. *Метемпсихоз в славянских народных представлениях.* Kilkoro innych badaczy podjęło zagadnienia dotyczące wierzeń, odradzania duszy, relacji żywych i umarłych. Dr Ольга Белова (RAN) zajęła się tematem: *Восточнославянские и еврейские народные рассказы о явлении души (к проблеме взаимодействия фольклорных традиций).* Podstawę materiałową stanowiły tu opowieści współczesnych mieszkańców Rosji i Białorusi o pośmiertnym zjawianiu się dusz. Dr Ladislav Janovec z Uniwersytetu Karola w Pradze (*Душа в чешских фольклорных текстах*) skoncentrował się na leksemie *dusza* jako źródle metaforyki występującej w czeskich tekstach ludowych, a prof. Dejan Ajdačić z Kijowskiego Uniwersytetu Narodowego wskazał, że *dusza* w serbskich frazeologizmach oznacza stan graniczny pomiędzy śmiercią i życiem, ciałem i duchem (*Сербские фразеологизмы с лексемой 'душа' в сопоставлении с другими славянскими языками*). Prof. Андрей Мороз z Rosyjskiego Państwowego Uniwersytetu Humanistycznego w Moskwie przedstawił wędrówkę duszy na „tamten świat" w tradycji współczesnej Rosji Północnej (*Путешествия уши на этом и том свете. Современная севернорусская традиция*). Dr Ma-

рина Валенцова (RAN) na podstawie słowiańskiej kultury ludowej rozpatrywała przede wszystkim nierealny aspekt przekonań o funkcjonowaniu duchów dobrych (obrońców) i duchow złych (tytuł referatu: *Мультипликация души: славянские поверья о полудемонах*). Mgr Monika Bogdzevič z Uniwersytetu Wileńskiego zajęła się konotacją semantyczną wyrazu *dusza*, co uczyniła, wyzyskując polskie i litewskie teksty poetyckie (*Konotacja semantyczna wyrazu „dusza" <na materiale polskim i litewskim>*). Prof. Елена Березович (Uralski Uniwersytet Federalny, temat wystąpienia: *Душа в кругу других «органов чувств» <на материале фразеологии славянских языков>*) przeanalizowała połączenia wyrazowe odnoszące się do uczuć, przeczuć, życzeń a zawierające słowo *dusza* oraz nazwy innych części ciała. Prof. Irena Vaňková (Uniwersytet Karola w Pradze) po lingwistycznej analizie pojęcia *dusza* przeszła do jego przedstawienia w literaturze czeskiej, zaś prof. Jelena Korolova z Uniwersytetu w Dyneburgu opowiedziała o duszach ludzi umarłych, ich funkcjonowaniu od momentu zgonu po całkowite zejście z ziemi po czterdziestu dniach od śmierci (*Нарративы о покойниках и народная фразеология о душе в традиционной культуре староверов Латгалии*). Referat prof. Natalii Koriny (Uniwersytet w Nitrze) *Душа и сердце в русских и словацких текстах по данным сопоставительного лингвокогнитивного анализа* zawierał analizę pojęć dusza i serce głównie w języku rosyjskim i słowackim. Dr Tatiana Stoikowa (Windawa) zajęła się podobnym tematem, mówiła bowiem o sercu i duszy jako siedlisku uczuć. Prof. Ольга Фролова (Uniwersytet im. Łomonosowa w Moskwie) przybliżyła słuchaczom duchowość Rosjan. Prof. Marya Skab (Czerniowiecki Uniwersytet Narodowy, tytuł wystąpienia: *Koncept dusza w języku ukraińskim na tle innych języków*) zajęła się diachronicznym badaniem konceptu dusza. Jako tło posłużyły autorce inne nauki, np. filozofia, teologia, etnografia, fizyka. W referacie badaczka starała się określić cechy wspólne oraz odmienne pojęcia dusza zwłaszcza w językach: ukraińskim, rosyjskim, polskim. Dr Галина Кабакова (Paryż-Sorbona) wygłosiła referat pt. *Душа вещей и зверей*, zaś prof. Алла Кожинова z Białoruskiego Uniwersytetu Państwowego mówiła o duszy, duchu i oddechu w utworach Kiryła Turowskiego (tytuł referatu: *Триада «дух» – «душа» – «дыхание» в творениях Кирилла Туровского*).

W programie konferencji znalazły się również referaty polskich naukowców poruszających trudne kwestie związane z językiem. Wystąpienia mieszczące się w tym nurcie dostarczyły informacji o systemie wartości człowieka, mentalności, sposobie interpretacji oraz postrzegania świata. Dr hab. prof. IS PAN Wanda Szulowska w referacie *Dusza w słowiańskiej antroponimii* przedstawiła antroponimy polskie i innosłowiańskie motywowane przez apelatyw *dusza* od czasów najdawniejszych po czasy współczesne. Dr hab. Włodzimierz Wysoczański (UWr) zajął się kolokacyjnością wyrazów *dusza* i *ciało,* a następnie kontekstową aktualizacją znaczenia 'dusza' (tytuł referatu: *Wyrazy «dusza» i «ciało». Kolokacyjność słów i kontekstowa aktualizacja znaczenia* DUSZA). Dr hab. Iwona Burkacka (UW) w referacie *Słowotwórczy obraz duszy* przedstawiła właściwości słowotwórcze leksemu *dusza* na tle potencji derywacyjnej rzeczownika *duch* oraz antonimów – wyrazów *ciało* i *materia*. Mgr Olga Kielak (UMCS) w wystąpieniu *Czy zwierzęta mają duszę? Poprzez analizę językową do konceptualizacji zwierzęcej duszy* podjęła się odpo-

wiedzi na postawione w temacie referatu pytanie. Analiza materiałów dowiodła, że współcześnie są obecne archaiczne sposoby myślenia o zwierzętach jako istotach posiadających duszę opuszczającą ciało po śmierci. Dr hab. Dorota Filar (UMCS) pokazała różne realizacje językowej narracji o *wędrującej duszy marzyciela* (tytuł wystąpienia: *Językowa narracja o wędrującej duszy marzyciela i jej realizacje w wybranych tekstach polskiej poezji współczesnej*). Tematem referatu dr hab. prof. IS PAN Marioli Jakubowicz było objaśnienie motywacji semantycznej leksemu *dusza* i analiza jego rodziny wyrazowej. Autorka skoncentrowała się na dwóch kierunkach rozwoju semantycznego derywatów: ku konkretom i ku abstraktom (tytuł referatu: *Fizyczny i duchowy aspekt duszy w świetle etymologii jej nazwy).*

W polu obserwacji polskich badaczy znalazły się jeszcze inne zjawiska, m.in. ciągłości tradycji, spełniania przyjętych norm, wspólnych wierzeń czy rytuały przejścia. Dr hab. prof. IS PAN Ewa Masłowska w referacie pt. *Dziad i baba – strażnicy duszy w języku i w polskiej kulturze ludowej* przedstawiła kształtowanie się obrazu *nawiedzonego dziada* i *mądrej baby.* Dr Adrian Mianecki (UMK) przedmiotem swojego wykładu pt. *Dusza w tradycyjnych wierzeniach ludowych: ludzka skóra* uczynił motyw duszy ludzkiej ukazywanej pod postacią skóry. Dr hab. prof. KUL Zdzisław Kupisiński zaś w wystąpieniu pt. *Dusze zmarłych w ludowej obrzędowości pogrzebowej i zaduszkowej w Opoczyńskiem i Radomskiem* skoncentrował się na więzi umierającego z duszami zmarłych oraz żałobnikami, jak też na relacjach dusz ludzi zmarłych z żywymi. Dr Lidia Banowska z UAM w referacie «*Dusze w czyśćcu bolejące» – obraz dusz czyśćcowych w poezji Adama Mickiewicza i Cypriana Norwida* przyjrzała się poetyckim obrazom dusz ludzi zmarłych będących w czyśćcu. Dr Małgorzata Sokołowicz natomiast z UW (*Czy(m) jest dusza wróżki? O romantycznej fascynacji duszą na przykładzie motywu wróżki*) zajęła się zestawieniem duszy z postacią wróżki w epoce romantyzmu. Mgr Agnieszka Gotówka z IS PAN tematem swoich rozważań uczyniła *Znaczenie i sposób postrzegania duszy w kulturze podhalańskiej.*

W czasie konferencji pojawiła się spora grupa referatów dotyczących kultur odległych od kultury europejskiej. Konceptualizację duszy badacze ukazywali na tle różnych systemów wierzeniowych. Wszędzie jednak istnieje rozumienie duszy jako elementu pozbawionego materii, pierwiastka istniejącego po śmierci człowieka. Niektóre prezentowane ustalenia wymagały długotrwałej pracy badawczej w odległych częściach świata. Z wystąpienia dr hab. Ewy Siwierskiej z UW *Bądź dla mnie dobre, moje czi, czyli o koncepcji człowieka u Ibów (Nigeria)* słuchacze dowiedzieli się o wierzeniach ludów Ibo. Mgr Robert Zawisza z IS PAN przedstawił swoje badania prowadzone na dalekiej Syberii - *Żywy zmarły. Człowiek wobec świata pozagrobowego w wierzeniach narodu Sacha (Jakuci).* Dr hab. prof. UO Dorota Brzozowska zajęła się *Konceptualizacjami chińskiej duszy*, a prof. dr hab. Marta Kudelska z UJ przedstawiła referat noszący tytuł *Relacja pomiędzy terminami para – apara oraz wymiarami rzeczywistości, które denotują.* Badaczka przeanalizowała pojęcia zawarte w temacie wykładu w indyjskiej literaturze filozoficznej. Natomiast dr hab. Roman Marcinkowski (UW) celem wystąpienia uczynił rozważania na temat *Pojmowania duszy w judaizmie.* Dr hab. prof. UW Joanna Jurewicz mówiła o drodze pokonywanej przez duszę na podstawie staroindyjskiego tekstu *Dźajminijopani-*

szadbrahmana (*Jak żywi mogą zmarłemu pomóc. Droga duszy w staroindyjskim tekście «Dżajminijopaniszadbrahmana»*), a dr Agnieszka Staszczyk (UJ) o istotach nadprzyrodzonych w tradycji indyjskiej (*Dusze zmarłych a upiory – istoty nadprzyrodzone preta i bhūta w tradycji indyjskiej*). Warto tu jeszcze wymienić referaty: dr Kamili Barbary Stanek (UW), dr Moniki Nowakowskiej (UW), dr Magdaleny Kapełuś (UW), dr Sylwii Surdykowskiej (UW), mgr Katarzyny Ratajczyk (UAM), mgr Dagmary Wasilewskiej (UŚ), mgr Małgorzaty Lipskiej (UW).

Interesujące okazały się wystąpienia zainspirowane religijnością katolicką, sztukami plastycznymi oraz referaty dotyczące konceptualizacji duszy w świecie współczesnej kultury.

Konferencja była okazją do konfrontacji wiedzy z różnych dyscyplin humanistycznych oraz podzielenia się swoimi badaniami w czasie licznych ciekawych dyskusji. Odnosiły się one do przedstawionych spirytualistycznych analiz, sfery religijnej, psychicznej, duszy zbiorowej, dychotomicznego obrazu porządku świata oraz języka jako systemu.